

Vrijzinnige Gemeente Zierikzee 11 juli 2021

Serie: Psalmen – thema: Psalm 139

Toespraak Franck Ploum

1.

Wie ben ik? Wat maakt mij mens? Door wie of wat word ik gedragen? Deze diep menselijke vragen, die raken aan de basis van ons bestaan, zijn in een mensenleven met enige regelmaat aan de orde. De ene keer bewust, de andere keer wat meer op de achtergrond. De mate waarin we antwoord kunnen geven op de vragen is veelal verbonden met ons vroegste menszijn. De geborgenheid, het vertrouwen, de liefde die er was, of juist niet was, in onze eerste levensjaren werken een leven lang door. Meer dan arm of rijk en zelfs meer dan voldoende eten - of net niet genoeg - bepalen ze het fundament waarop ons verdere leven gebouwd wordt.

In gesprekken met mensen die vastlopen in hun leven heb ik nog niet meegemaakt dat het te maken had met de afwezigheid van materiele zaken in de kindertijd. Wel vaak om de afwezigheid van aandacht en liefde, gezien en gehoord worden als kind, er mogen zijn als kind. Laat staan wanneer er lichamelijk, psychisch of seksueel geweld, misbruik aan de orde is, dan hebben velen levenslang. Dan is daar steeds weer de vraag: Wie ben ik? Mag ik er zijn? Wat is mijn recht van bestaan? Er ontbreekt veelal een fundament, een basis waarop je je leven kunt bouwen. Het blijft een leven lang zoeken, of een wankel basis.

Ook religieuze opvoeding kan een belangrijke rol spelen bij het vormen van een levensbasis. Opgroeien met een godsbeeld dat je nooit goed genoeg bent, dat je tot niets goeds in staat bent als mens of dat je maar moet afwachten of god je zal toelaten tot eeuwige vreugde of je zal straffen voor je zondigheid helpt daar niet echt bij. Integendeel, zeker omdat deze beelden nooit op zichzelf staan en zelden gecombineerd worden met diep warme en liefdevolle omgang tussen ouder en kind. Zo opgroeien levert weliswaar vaak prachtige kunst op of mooie literatuur zoals bij mensen als Jan Siebelink, Jeroen Brouwer, Franka Treur en Maarten 't Hart, maar ook dat zijn juist vaak verslagen van de eindeloze zoektocht naar wie ze zelf nu toch zijn en waar hun leven een fundament vindt. Verslagen waar wij als lezer deelgenoot van mogen worden.

Om mens te worden, om als mens stevig te staan in het leven hebben we anderen nodig. Bevestiging, liefde, aandacht zijn onmisbaar, zeker in de jongste levensfase, maar eigenlijk toch een leven lang. We worden als mens gevormd of juist misvormd in onze emotie en in ons diepste zijn in het contact met elkaar. Mensen zijn nu eenmaal geen solitaire wezens, die geheel op zichzelf aangewezen hun leven kunnen inrichten en vormgeven, die alle levensvreugde uit zichzelf kunnen halen. Tegelijk zie je dat dit juist wel het adagium van onze tijd is. Dat we onze basis, ons vertrouwen, ons fundament in onszelf moeten zoeken en vinden. Dat we onszelf kunnen helen, onszelf moeten omarmen, onszelf moeten liefhebben en dat het werkelijke geluk in onszelf ligt.

Zonder dit denken geheel aan de kant te schuiven als onzin, want er zit beslist een kern van waarheid is, denk ik wel dat het op z'n minst maar een deel van de waarheid is. Want we kunnen niet ontkennen dat het je als mens wel heel erg helpt wanneer je door een ander in je mens-zijn bevestigd wordt, gezien wordt en geliefd wordt. Als dit niet zo zou zijn dan zouden de aanwezigheid of afwezigheid van liefde en aandacht in onze jongste jaren nooit zo'n groot effect hebben op ons leven en op de wijze waarop we ons als mens emotioneel en relationeel ontwikkelen.

Aan de andere kant is ook zo dat wij als mens soms de neiging hebben om ons welbevinden, onze behoefte aan gekend te zijn en bemind te worden, te nadrukkelijk bij een ander neer te leggen. Niet zelden ontstaan daarbij relaties of huwelijken met torenhoge verwachtingen. Dat de ander mij gelukkig zal maken, mijn leven zal vervullen, mijn behoefte aan liefde steeds weer zal beantwoorden. Maar als er geen fundament is, geen bodem waarop die aandacht en liefde kan landen dan is het een bodemloze put die nooit gevuld kan worden. Dan zal het nooit genoeg zijn, nooit de vervulling geven die je zoekt, nooit genoeg aandacht, liefde, geborgenheid. Dan zul je toch terug moeten naar jezelf, voordat de ander zich zodanig overvraagd voelt of voordat je zoveel van de ander vraagt dat hij of zij zegt: dit kan ik niet, dit is niet vol te houden. Ik ben leeg-gegeven. Menig relatie, vele vriendschappen stranden op niet realistische verwachtingspatronen van de een tot de ander.

2.

De rol van God of beter gezegd van godsbeelden in deze hele diep menselijke zoektocht kwam al even ter sprake. Voor het bijbels verhaal gaat er aan die noodzakelijke intermenselijke bevestiging nog iets vooraf. Namelijk dat je je als mens gekend en gedagen, mag weten door God – Ik zal er Zijn. Er is 'iemand' (voor de psalmist is god altijd persoonlijk) die jouw leven draagt en die je ten diepste kent. Ja zelfs, nog voor je geboorte. Toen je nog gevlochten werd in de schoot van je moeder mocht jij er al zijn. En waar je ook gaat en staat, in welke diepte je ook afdaalt of welke hoogte je ook beklimt, God zal jou daar vinden.

Nu is dat laatste binnen een veelheid aan religieuze tradities voor veel mensen niet altijd een geruststellende gedachte. Want ook dat gegeven is veelal omgeven met dreiging en angst: dat je maar niet denkt aan het oordeel Gods te kunnen ontkomen! God ziet alles! En dan krijg je dat indringend 'alziend oog' dat je tot weet ik waar achtervolgt. Dat is wat er in traditie en instituties van geworden is. Maar dat is toch niet de sfeer die opgeroepen wordt in veel bijbelse verhalen, en zeker niet in de psalmen.

3.

De bidder van psalm 139 wordt geconfronteerd met die vragen die hemzelf ten diepste raken. De kern die hem tot persoon maakt is in het geding. Wie ben ik ten diepste? Wat is mijn ware ik? Zijn waarachtigheid wordt in twijfel getrokken door hem zelf of door anderen. Hij voelt zich hoe dan ook in het nauw gedreven door fundamentele vragen en legt de zaak voor aan God: *'Gij, Eeuwige, Peil nu mijn hart en ken/doorgrond mij, toets mij en weet wat er*

in mij omgaat.’ Zo klinkt het in de laatste verzen van de psalm. Er staat nog net niet: doe het dan toch, alsjeblieft! Het is nog net geen smeekbede. Daaraan voorafgaand klinken er beeldende vergezichten en diepgaande bespiegelingen van de wijze waarop God aanwezig is in een mensenleven en de diepste grond is van het menselijk bestaan. (zie voor deze alinea ook: Kees Waaijman – *Mijn betere ik is mijn ware ik*, lezing aan de Radboud Universiteit Nijmegen op 14 november 2018)

In het korte drempeltekstje dat we lazen, dat het begin vormt van het inmiddels overbekende lied ‘Ken je mij’, is dat kennen en peilen en doorgronden nog van een vraagteken voorzien. De tekst ‘Ken je mij’ is door Huub Oosterhuis geschreven in 1974 onder de titel ‘Psalm’, met als ondertitel: ‘In de kantlijn van psalm 139’. Hij schreef de tekst na de geboorte van zijn dochter. Het is dus geen mooi liefdesliedje, maar daadwerkelijk geschreven vanuit die fundamentele vragen die in psalm 139 aan de orde zijn: vragen die raken aan de persoon, aan wie je bent, aan je diepste mens-zijn.

Ken je mij? Wie ken je dan?

Ken je mij? Wie ben ik dan?

Weet jij mij beter dan ik?

De korte tekst suggereert dat de spreker of bidder zich verbaasd afvraagt of de ander hem of haar wel echt kent, echt kan kennen. Kennelijk is hij nog niet zo zeker van zijn zaak. Er klinkt zelfs een beetje smalend: denk je soms dat je mij beter kent dan ik mijzelf? Wie denk je wel dat je bent, weet jij mij soms beter dan ik? Maar net als in de oorspronkelijk psalmtekst klinkt er toch vooral een verlangen in door een vragend hopen: zeg me dan wie je ziet als je naar mij kijkt. Als je mij kent, laat me weten wie ik ten diepste ben. Ken je mij? Zeg me dan wie ik ben!

4.

Wie ik ben. Ik ben. Ik ben Die is. Ik zal er Zijn. Vanaf de eerste regel is in psalm 139 ons bestaan al verbonden met God - Ik zal er Zijn

Bestaat God nog voor ons? Kunnen wij ons nog gedragen voelen door iets of iemand die wij God noemen? Of vinden we de draagkracht in onszelf? Of in de bevestiging van de ander? Voor de psalmist is daar geen twijfel over mogelijk: God is! God bestaat! En als we om ons heen kijken dan kunnen we het bestaan van goden niet ontkennen. En ook mensen die zich meester en god wanen over leven en dood, die denken dat ze het recht hebben het leven van een ander te bedreigen, een ander door het hoofd te schieten om zo hun gelijk en hun recht te halen.

Overal god om ons heen. Vooral ook de geldgod, de god van macht en kracht, de god van ik ben groter dan jij en de god van de schoonheid en de gezondheid zijn welig tierend om ons

heen. En trekt aan ons: kom maar offer aan mij, geef je leven aan mij, dan word je gelukkig, dan geef ik je fundament van bestaan. Bestaansrecht heb ik voor je te koop.

Als er een God is, zegt het bijbels verhaal, dan zijn het niet deze, geen offers vragende, geen te veel eisende god, nee, dan het die Ene: Ik zal er Zijn. Die mensen bevestigt in hun bestaan. Die mensen optilt uit de modder, die mensen fundament van bestaan geeft. Niet omdat ze presteren, hebben, uitblinken, maar omdat ze *zijn*. In al hun gebrokenheid *zijn*. En, zo zegt dat verhaal, die vraagt er *te zijn*, voor elkaar. Elkaar te dragen in liefde en solidariteit opdat niemand door het fundament van zijn of haar bestaan zakt. En ieder mens weet: ik mag er zijn, ik ben gewild, gekend. Ik ben niet op een doodlopende weg en mijn leven doet er toe, hoe gebroken het ook is.

Met alle onze hedendaagse twijfel misschien toch maar vasthouden aan de Ene, Ik zal er Zijn, die ons kent, al is het maar om te voorkomen dat we in de armen lopen van alles dat zich als god aan ons opdringt.

Zeg Amen. Dat het zo moge zijn.